

University of Groningen

Dirk Geeraerts en de diachrone semantiek

Hoeksema, Jack

Published in:
 Nederlandse Taalkunde

DOI:
[10.5117/NEDTAA2022.2.004.HOEK](https://doi.org/10.5117/NEDTAA2022.2.004.HOEK)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
 Final author's version (accepted by publisher, after peer review)

Publication date:
 2022

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Hoeksema, J. (2022). Dirk Geeraerts en de diachrone semantiek. *Nederlandse Taalkunde*, 27(2), 175-185.
<https://doi.org/10.5117/NEDTAA2022.2.004.HOEK>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Dirk Geeraerts en de diachrone semantiek

Jack Hoeksema

Universiteit Groningen

j.hoeksema@rug.nl

Abstract

This paper focuses on the merits of Dirk Geeraerts in the field of (diachronic) lexical semantics. The article highlights Geeraerts' work on prototypes and metaphor. Some of Geeraerts' most illuminating case-studies are reviewed and a number of characteristic features of this part of Geeraerts' work are identified and presented.

Keywords: diachronic semantics, prototype, metaphor, metonym, polysemy

1. Ter inleiding

De bijdragen van Dirk Geeraerts op het gebied van de lexicale semantiek en lexicologie zijn niet op de vingers van een hand te tellen. Sterker nog, wie zijn publicatielijst op Google Scholar wil nalopen, loopt ernstig risico zijn vingers lam te scrollen. Om over dit gigantische oeuvre in 4000 woorden iets zinnigs te zeggen, zal het nodig zijn om selectief te werk te gaan, en geen alomvattende studie aan te bieden, waarin de vroege Geeraerts, de rijpe Geeraerts en de late Geeraerts in historisch perspectief gekenschetst, vergeleken met de bijdragen van medestanders en tegenstanders, en op hun merites voor de Nederlandse en internationale taalkunde beoordeeld worden. In plaats daarvan zullen enkele kernpunten uitgelicht worden, waarbij ik vaar op mijn eigen, uiteraard wat subjectieve kompas.

Een belangrijk aspect binnen het werk van Geeraerts is de aandacht voor prototypen, zowel praktisch als hulpmiddel bij het beschrijven van woordbetekenissen als meer theoretisch, als object van methodologische reflectie. In paragraaf 2 zal ik nader ingaan op dat thema, aan de hand van Geeraerts (1997).

Een tweede rode draad in het oeuvre dat ik zal aanstippen, is figuurlijk taalgebruik, in metonymie en metaforen (paragraaf 3). Figuurlijk taalgebruik is een belangrijk onderdeel van de cognitieve taalkunde, de richting waar Geeraerts toe gerekend wordt en waar hij een van de centrale figuren is.

Daarnaast is er in het werk van Geeraerts en zijn groep in Leuven ook een onmiskenbare rol weggelegd voor corpusdata als bron van informatie. Zonder corpusdata is het vrijwel onmogelijk om diachrone semantiek te bedrijven, want informatie over semantische intuïties van taalgebruikers van vroegere tijdperken is, indien überhaupt voorhanden, schaars en onsystematisch. Corpustaalkunde is een eerbiedwaardige traditie, van oudsher beoefend op het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) te Leiden (tegenwoordig INT), waar Geeraerts aan het begin van zijn carrière werkzaam was. Lange tijd was het nogal een moeizame affaire, met kaartenbakken en in een later stadium ponskaarten. Toen de desktop computer en het internet hun intrede deden raakte het gebruik van corpora in een stroomversnelling. De opkomst van corpustaalkunde met behulp van de computer loopt nagenoeg gelijk op met de carrière van Geeraerts. Toch is de rol van het corpus relatief bescheiden als we de boeken van Geeraerts doorbladeren. Zijn echte belangstelling lijkt toch eerder uit te gaan naar kwesties rond methodologie, theorievorming en verfijnde definities. Ik denk hierbij aan demarcatiekwesties, zoals het onderscheid tussen metafoor en metoniem, en de karakterisering van de metonymie als een prototypische categorie (Peirsman & Geeraerts 2006), een fraaie proeve van metametonymie.

2. Prototypen en semantiek

Een opmerkelijk aspect van het lexicaal-semantische werk van Geeraerts is zijn belangstelling voor de buitentalige werkelijkheid die de bouwstenen aanlevert voor de prototypische structuren die een rol spelen in taal en cognitie. Voor zijn studie van kledingterminologie moest hij zich verdiepen in tamelijk subtiele kwesties als het verschil tussen *broek* en *legging*.

Een modeltheoretische semanticus uit de school van Richard Montague is snel klaar met lexicale semantiek. Het woord *broek* verwijst naar een verzameling objecten in het model M , $[[broek]]_M$, en *legging* naar $[[legging]]_M$. Hoe (en of) die verzamelingen van elkaar verschillen, hoe we bepalen welke objecten er deel van uitmaken, etc., valt buiten het terrein van de semantiek. Hooguit kunnen we nog opmerken dat het in beide gevallen gaat om telbare objecten. In dit opzicht is het perspectief van de formele semantiek niet wezenlijk verschillend van de generatieve syntaxis. Ik citeer Jan Koster (interview NRC 12 april 1988): “Er bestaat een beperkt aantal woorden waar de wetenschap vooruitgang heeft geboekt – dingen als ‘sommige’ en ‘alle’, begrippen als ‘noodzakelijk’ en ‘mogelijk’ bijvoorbeeld – maar 99% van de woorden in taal zijn huis-tuin-en-keuken-woorden, begrippen als ‘pindakaas’ en ‘kamperen’ dus. Op dat gebied is sinds de klassieke oudheid geen enkele

voortgang geboekt. In 1988 is niemand in staat iets diepzinnigs over ‘pindakaas’ te zeggen.” Tot zover het citaat.

Dit alles is niet het perspectief van Geeraerts, zoals al vroeg duidelijk werd in een pennenstrijd tussen Moortgat & Van der Hulst (1981) enerzijds, die in een programmatisch artikel een illustratieve analyse van het suffix *-schap* hadden gepubliceerd, gestoeld op de semantiek van Montague, en Geeraerts & Moerdijk (1983), Moerdijk & Geeraerts (1983) anderzijds. In plaats van de abstracte en reductionistische semantiek van Montague sluit Geeraerts zich aan bij het cognitieve kader van Lakoff (1982) en Rosch (1978). In hoeverre die kaders elkaar echt uitsluiten, is bij mijn weten nooit diepgaand onderzocht. Zeker is het mogelijk binnen het algemene kader van de modeltheoretische semantiek om predicaten niet te interpreteren als een ongestructureerde verzameling objecten, maar bijvoorbeeld als een geordende verzameling $\langle X, \leq \rangle$, een geordend paar dus van een verzameling en een ordening \leq van de elementen van X , waarbij $x \leq y$ staat voor: x is minder of even prototypisch als y . Om de vaagheid van de verzameling X te modelleren zijn ook diverse voorstellen op de markt. Sommige semanticici uit de school van Montague maken dan ook gebruik van prototypen (e.g. Dowty 1991, Kamp & Partee 1995), zonder dat daar een theoretische bekering voor nodig was. Feit blijft wel dat dit uitzonderlijk is binnen dat kader.

Prototypische structuren kun je op een aantal manieren benaderen. Je kunt kijken naar clusters van kenmerken, bijvoorbeeld de verschillende kenmerken van *fruit*, en vervolgens kijken naar zaken die een aantal, maar niet alle kenmerken van prototypisch fruit bezitten. Minder prototypische soorten fruit, zoals olijven of kokosnoten, missen enkele eigenschappen, zoals zoetheid, of een zachte schil (Geeraerts 2010). Je kunt ook kijken naar frequenties van woorden in corpora, en daar het een en ander uit proberen af te leiden. Dan hoeft je niet te werken met intuïties van taalgebruikers, of te kijken naar objecten in de werkelijkheid (bijvoorbeeld door te kijken naar fruitsecties in supermarkten). Hoewel dit in principe andere methoden zijn, is het resultaat vaak redelijk vergelijkbaar (appels en peren duiken vaker op dan olijven en kokosnoten in Nederlandstalige teksten). Corpusonderzoek heeft mijn voorkeur omdat het snel en goedkoop is, maar idealiter wil je robuuste resultaten en een goede maat voor robuustheid is de mate waarin verschillende methoden convergeren.

Een heel mooi voorbeeld van diachroon onderzoek waarin prototypen een rol van betekenis spelen is de studie van *vernielen* en *vernietigen* in Geeraerts (1985, 1997: 163-173; 2009 passim). Aan de hand van een selectie van 19de-eeuwse vindplaatsen uit het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (WNT) laat hij zien dat beide werkwoorden kunnen worden toegepast op concrete zaken, abstracte zaken en personen. Hoewel dit lijkt te wijzen

op geheel parallel gebruik, blijkt bij nader inzien dat *vernielen* vooral van toepassing is op concrete objecten en *vernietigen* op abstracte zaken. Hoewel de extensie van de twee werkwoorden ruwweg gelijk is, ligt het prototypische gebruik ver uiteen. Geeraerts geeft geen tabellen, maar we hebben tegenwoordig hulpmiddelen waarin we dit soort gegevens in een handomdraai kunnen verzamelen. Ik geef hieronder wat gegevens voor *vernielen*, *vernietigen* en als bonuswerkwoord *verwoesten*. De website PaQu (zie Odijk et al., 2017) meldt voor objecten bij het werkwoord *vernielen* in het corpus Lassy Groot (kranten) de volgende naamwoorden als meest voorkomend: 15× auto, 10× verkiezingsbord, 10× wagen, 9× huis, 7× fiets, 6× kunstwerk, 5× beeld, 5× reclamebord, 5× spul. (Pronomina als *alles* of *ze* zijn weggelaten.) Bij *vernietigen* krijgen we onder meer: 23× wapen(s), 21× Israël, 17× leven, 12× deel, 11× waarde, 11× wereld, 10× besluit, 10× bewijsmateriaal, 10× embryo, 10× oogst, 9× beslissing, 9× bewijs, 8× land, 7× aarde, 7× bouwvergunning. Bij *verwoesten*: 119× huis, 89× leven, 67× woning, 50× deel, 42× gebouw, 31× stad, 26× dorp, 23× hectare, 21× bedrijf, 17× land, 15× brug, 15× school, 14× procent, 14× winkel, 13× appartement.

Er is nog steeds veel overlap, mogen we uit het bovenstaande concluderen, met redelijk wat concrete objecten bij de drie werkwoorden van destructie, maar ook een belangrijke rol voor abstracta bij *vernietigen*, zoals *beslissingen* en *bouwvergunningen* (juridisch jargon). Misschien wel interessanter wordt het als we gaan kijken naar de daders. Bij *vernielen* vinden we de volgende naamwoorden in subjectpositie: 78× vandaal, 11× man, 8× jongere, 6× dader, 6× vlam, 4× kind, 3× acteur, 3× gans, 3× inbreker, 3× mens, 3× onbekend, 3× supporter, 2× brand, 2× busreiziger, 2× dief, 2× fuifnummer, 2× hooligan. Een vernielers is (per definitie) een vandaal, dus die term gebruiken kranten als de dader onbekend is, en anders is het meestal een man, soms een mens, een hooligan, of een dief, maar ook een brand of vlam kan af en toe iets vernielen. Bij *vernietigen* is het beeld totaal anders. Allereerst veel meer pronominale subjecten, en verder: 11× Israël, 11× minister, 6× Raad van State, 5× gouverneur, 5× rechter, 4× Arbitragehof, 4× VS, 3× bedrijf, 3× Belgacom, 3× Bush. Instanties vernietigen besluiten en afspraken (het boven aangehaalde juridische jargon), verder zijn staten, politici en bedrijven van alles aan het vernietigen. Voor *verwoesten* ten slotte: 164× brand, 17× vuur, 13× explosie, 8× aardbeving, 8× Israël, 7× bom, 7× je, 7× orkaan, 6× gasexplosie, 5× het, 5× leger, 5× oorlog, 4× militie, 4× ontploffing, 4× we, 4× zij, 3× Amerikaan, 3× blikseminslag, 3× dakbrand, 3× Israeliër, 3× rebel, 3× storm, 3× troep, 3× vlam, 3× VS. Opnieuw een paar staten en hun gewapende macht, maar vooral branden, explosies en natuurgeweld. Een prototypische vernieling is een vandaal die een auto of bushokje sloopt, een prototypische vernietiging is een rechter die een streep door een vonnis

trekt en een prototypische verwoesting is het resultaat van brand, orkaan of aardbeving. Er is overlap, maar toch betrekkelijk weinig. *Vernielen* en *verwoesten* lijken het meest op elkaar, *vernietigen* staat wat verder verwijderd van de rest. Waarschijnlijk is de beste classificatie van de werkwoorden er eentje op basis van een vergelijking van paren van subject- en objectnaamwoorden, al vergt dat wel een groot corpus.

Vanuit het perspectief van de diachrone semantiek zijn de prototypen minder interessant dan hun ontwikkelingsgeschiedenis. Is er sprake van toenemende specialisatie of juist van generalisatie op basis van een oorspronkelijke kernbetekenis? De ontwikkeling van *legging* in de beginperiode 1988-1992 in Geeraerts (1997: H2) laat een ontwikkeling volgens het tweede scenario zien. Een verzameling van illustraties van leggings in vrouwenbladen en catalogi van postorderbedrijven laat een snelle ontwikkeling zien van het prototypische gebruik (een legging is lang, nauwsluitend, zonder vouw, van glad materiaal, te gebruiken als bovenkleding, en bedoeld voor een vrouw) naar een groeiend aantal varianten waarbij een of meer van de prototypische eigenschappen ontbreken. Hierbij doet zich wel een probleem voor. De samples voor de eerste twee jaren zijn veel kleiner dan die voor 1991 en 1992. Het kan dus zijn dat sommige combinaties van eigenschappen vooral ontbreken omdat de steekproef te klein was. In dat geval is er niet per se sprake van toenemende generalisatie, maar enkel van toenemende frequentie, waardoor minder gebruikelijke opties ook zichtbaar worden. Dit is een probleem dat niet inherent is aan het werk van Geeraerts, maar iedereen teistert die het begin van een taalverandering onderzoekt. In het begin zijn er altijd weinig gegevens, vaak zelfs veel te weinig, omdat een verandering eerst enige gangbaarheid moet hebben verworven voordat hij goed zichtbaar wordt voor de onderzoeker. De studie van het woord *legging* is overigens een tamelijk zeldzaam voorbeeld van een corpusstudie waarbij niet de frequentie van woorden en woordcombinaties centraal staat, maar fysieke eigenschappen van hun referenten, zoals te vinden in afbeeldingen.

De ontwikkeling van *vernieten* en *vernietigen* lijkt er een te zijn van toenemende specialisatie. Een aantal van de oudere voorbeelden uit het WNT die Geeraerts citeert, zijn in mijn ogen niet meer gangbaar in het hedendaagse Nederlands. Als Hendrik Conscience rept van een leger dat vernietigd wordt, knik ik instemmend, maar als diezelfde schrijver in dezelfde *Geschiedenis van België* schrijft over een leger dat *vernield* wordt, kan ik niet langer instemmen met de keus van het werkwoord. Kennelijk is er iets veranderd. Dit type verandering leent zich goed voor corpusgebaseerd onderzoek. De rol van synoniemen is daarbij onmiskenbaar. Als *vernietigen* en *verwoesten* niet hadden bestaan, zou *vernieten* zich

minder gretig of zelfs helemaal niet hebben ontwikkeld als werkwoord voor het beschrijven van vandalisme met concrete objecten.

Vergelijkbare gevallen zijn gemakkelijk te vinden, zoals de ontwikkeling van de vaste combinatie *goed en wel* (Hoeksema & Van der Wouden 2020). De oorspronkelijke betekenis ('in goede staat') krijgt concurrentie van *veilig en wel* (*de passagiers arriveerden goed en wel/veilig en wel op hun bestemming*) en ontwikkelt zelf een temporele betekenis die binnen een eeuw de dominante wordt (voorbeeld: *nog voor de oorlog goed en wel begonnen was*: er is niets goeds aan het begin van een oorlog, het betreft hier een aanduiding van het beginstadium) en een concessief gebruik (Van der Wouden 2020): *alles goed en wel, maar we moeten hier weg*.

Een vorm van ontwikkeling die niet onder het kopje specialisatie of generalisatie valt, is het ontstaan van een nieuw prototype uit een oud prototype, met als gevolg polysemie. Geeraerts (1997: 68-73) geeft een voorbeeld, ontleend aan Dik (1977), te weten de ontwikkeling van *kruipen* als *manner-of-motion* werkwoord ('zich bewegen op handen en knieën') naar een werkwoord dat geen wijze van bewegen specificiert, maar de snelheid van de beweging (langzaam: *de tijd kroop voorbij tijdens de saaie vergadering, de file kroop tergend langzaam*). Een eigenschap die in de wijze-lezing bijzaak is, traagheid, wordt nu hoofdzaak. Nadenkend over dit voorbeeld kunnen we toevoegen dat ook insecten en andere kleine beestjes vaak kruipen. Daarbij is het niet noodzakelijk dat ze over handen en knieën beschikken. Honden en paarden lopen of rennen meestal, maar een torretje kan over mijn benen kruipen. Ook hier lijkt de geringe snelheid waarmee een en ander geschiedt een rol te spelen. Het WNT (s.v. *kruipen*) oppert nog een andere mogelijkheid: 'zich ergens heen bewegen met het lichaam dicht bij of op den grond (of een andere oppervlakte)'. Hier wordt dus de afstand van het lichaam tot de grond als kerneigenschap gezien, en gebruik van knieën en handen als bijzaak.

3. Figuurlijk taalgebruik

Metaforiek en metonymie zijn essentiële onderdelen van de cognitieve taalkunde. Vooral Lakoff & Johnson (1980) is een gigantische hit, die (volgens Google Scholar) vaker geciteerd is dan enig boek van Noam Chomsky. Het is gebruikt om dagelijks taalgebruik te verklaren, maar ook voor poëzie, voor de analyse van politieke denkrichtingen (Lakoff 2010) en voor diachrone semantiek (Sweetser 1990). De voornaamste claims zijn dat we denken in metaforen, dat metaforen geen unieke stukjes taalgebruik zijn, maar vallen onder brede schematische categorieën als MORE IS UP (een zgn. oriëntatiemetafoor: als er bijvoorbeeld

meer gevallen van coronabesmetting zijn, zeggen we dat de besmettingen omhoog gaan, niet omlaag) en dat die schema's gebaseerd zijn op onze interactie met de werkelijkheid (waarneming, kennis, beoordeling). Dit laatste heet *grounding*. In het geval van MORE IS UP: een hogere stapel boeken bevat meer boeken, een hoger niveau van het water in het glas betekent meer water, etc., zodat we al vroeg leren om concepten als MEER of TOENAME te koppelen aan hoogte.

In Geeraerts & Grondelaers (1995) wordt een pleidooi gehouden voor een bredere kijk op metaforen. Ze hebben niet alleen wortels in onze alledaagse cognitie, maar ook in culturele tradities, zoals de klassieke theorie van de 4 humeuren of vochten: bloed, gele gal, zwarte gal en slijm. Elk van deze vier sappen is gekoppeld aan karaktereigenschappen en ziekten via de antieke theorie van Hippocrates en Galenus. Termen als *zwartgalligheid*, *flegmatisch*, en *choleric* gaan hierop terug. Metaforen waarin woede wordt voorgesteld als een kokend vocht lijken ook terug te gaan op deze aloude traditie: vgl. *ze koken van woede* (alleen vloeistoffen koken), *er kwam stoom uit mijn oren*, *ontsteken in woede* e.d.

Het lijkt me evident dat culturele overdracht een rol van betekenis speelt bij het gebruik en ontstaan van metaforen. Je kunt iemand alleen een engel noemen als je weet wat een engel is. Dat is culturele informatie, althans voor diegenen onder ons die engelen niet uit de directe waarneming kennen. Een popster je idool noemen gaat terug op een oudere traditie van het aanbidden van beelden van goden en heiligen. Missen voor open doel is een metafoor voor het niet gebruik maken van een evidente kans, eenvoudig te herkennen dankzij wijdverbreide culturele kennis van het voetbalspel. *We zijn terug bij af* zegt iemand om aan te geven dat een poging om een doel te bereiken gefaald heeft. De metafoor is gebaseerd op het Monopolyspel.

Metaforen zijn soms als zwammen op de stam van eerdere metaforen. Neem de *conduit*-metafoor (Reddy 1979). Deze metafoor houdt in dat betekenissen en boodschappen gezien worden als objecten, die verpakt kunnen worden in woorden of als vloeistoffen die door een buis stromen (vergelijk bijvoorbeeld *radiokanalen*, *informatiestromen*), richting de ontvangende partij. Geeraerts (2010: 207) merkt hierover het volgende op: 'This metaphor appears to combine three more basic ones: ideas are objects, expressions are containers, and communication is sending (of ideas/objects in expressions/containers)'. Dus je giet een boodschap in woorden en die brengen je boodschap over naar het beoogde publiek. Vervolgens lijkt het alsof taalgebruikers met deze metafoor aan de haal gaan. Te denken valt aan zinnen als *de kranten stonden bol van de geruchten over Boris Johnson*. Kranten zijn containers van informatie, en sommige containers, zoals zakken, gaan bol staan als je ze vult.

Dus *bol staan van X* staat voor *veel X bevatten*, dankzij de verpakkingmetafoor. Maar andere containers hebben die eigenschap niet. Een waterkan kun je vullen tot het randje, maar ga je door met vullen dan gaat de kan niet bol staan, maar loopt over. Ook hierin is voorzien in het Nederlands: *de kranten lopen over van de geruchten over Boris Johnson*. Omdat de *conduit-*metafoor nu wordt ingezet om een overmaat van iets aan te duiden, hoeft hij niet meer beperkt te blijven tot informatie. Een persoon kan overlopen van enthousiasme; een wedstrijd kan bol staan van heroïek, tragiek of symboliek. Wel is het prototypische gebruik van *bol staan van* gericht op teksten en taal (Hoeksema 2009).

Voor de diachrone lexicale semantiek is het belang van metaforiek en metonymie onmiskenbaar. Veel woorden gaan terug op metaforen of metoniemen, soms zonder dat dit voor moderne taalgebruikers duidelijk hoeft te zijn. Zo zal niet iedereen zich realiseren dat *begrijpen* gebaseerd is op dezelfde metafoor van mentaal greep krijgen of hebben op iets als *vatten* en *snappen* in hun cognitieve interpretatie (*begrijp je dat = vat je dat = snap je dat*). Geeraerts (2014) waarschuwt in dit verband tegen overinterpretatie: wat vrij evident is voor een taalkundige die een rijtje vergelijkbare gevallen bestudeert, is dat niet per se voor een gewone taalgebruiker anno 2021. Er is dan ook redelijk wat onderzoek gedaan naar ‘dode metaforen’ bij idiomen, met name door psycholinguïsten (Gibbs 1986, Gibbs et al. 1989, Glucksberg 2003) en neurolinguïsten (Rapp et al., 2004).

Op het moment duikt een nieuwe variant van de grijpmetafoor op in het Engels (en in navolging daarvan in het Nederlands) met uitdrukkingen als *to wrap one's head around* ‘I am trying to wrap my head around this’, *to wrap one's brain/mind around* ‘I couldn't wrap my brain around it’. Op een vergadering hoorde ik een collega zeggen: *Ik heb daar nog niet helemaal mijn hoofd omheen*. Het omwikkelen met het doel het in je brein te krijgen, lijkt op een vorm van grijpen, maar met evenveel recht kun je ook spreken van een containermetafoor. Het afbakenen van metaforen en metafoorschemata is allesbehalve een simpele zaak, hoe voor de hand liggend en helder de voorbeelden van Lakoff & Johnson soms ook lijken. Overigens lijkt het hier te gaan om een negatief-polaire uitdrukking, veel gebruikt in combinatie met negatie, maar ook in niet-negatieve maar nonveridicale contexten als *proberen te/trying to* die vaak fungeren als extensie van negatieve contexten (Zwarts 1995, Giannakidou 2011). Dit is een voorbeeld dat meteen een aspect illustreert dat ik in het werk van Geeraerts nog wel eens mis: aandacht voor de bredere constructionele inbedding van woorden. Niet dat het ontbreekt, maar het is zelden de eerste prioriteit. De woorden staan doorgaans centraal.

Wie meer wil weten over metaforen en metoniemen, en over lexicale semantiek in het algemeen, zou vooral eens Geeraerts (2010) ter hand moeten nemen. Dat is een bijzonder rijk boek, met diepgravende analyses van de vele theoretische benaderingen die er op de markt zijn, gebaseerd op een indrukwekkende belezenheid en een werkelijke belangstelling, ook voor theorieën die niet het geliefde stokpaardje van de auteur zelf zijn.

4. Besluit

In deze bijdrage schets ik in enkele losse streken de verdiensten van Dirk Geeraerts op een terrein dat mij dierbaar is, de diachrone semantiek. De veranderingen van woordbetekenissen zijn fascinerend en een onuitputtelijke bron van verbazing. Weinig mensen hebben dit onderwerp zo breed, intensief en met zoveel gezag behandeld als Geeraerts. Mijn keuze van onderwerpen uit dit werk is noodzakelijk beperkt, en zal voor de kenners van Geeraerts werk misschien wel meer verraden over mij dan over hem, maar voor diegenen die op het punt staan er voor het eerst kennis mee te maken zal het hopelijk een paar wegwijzers verschaffen.

Referenties

- Dik, S.C. (1977). Inductive generalizations in semantic change. In: P. Hopper (red.) *Studies in descriptive and historical linguistics: A festschrift for Winfred P. Lehmann*, 283-300. Amsterdam: John Benjamins.
- Dowty, D.R. (1991). Thematic proto-roles and argument selection. *Language* 67, 547– 619.
- Geeraerts, D. (1985). Preponderantieverschillen bij bijna-synoniemen. *De Nieuwe Taalgids* 78, 18-27.
- Geeraerts, D. (1997). *Diachronic prototype semantics. A contribution to historical lexicology*. Oxford: Clarendon Press.
- Geeraerts, D. (2009). Where does prototypicality come from? In: D. Geeraerts, *Words and Other Wonders*, 27-47. Berlijn: De Gruyter Mouton.
- Geeraerts, D. (2010). *Theories of lexical semantics*. Oxford University Press, Oxford.
- Geeraerts, D. (2014). Four guidelines for diachronic metaphor research. In Javier E. Díaz-Vera (red.), *Metaphor and metonymy across time and cultures. Perspectives on the sociohistorical linguistics of figurative language*, 15-28. Berlijn: De Gruyter Mouton.
- Geeraerts, D. & A. Moerdijk (1983). Toetsing van een modeltheoretisch geïnspireerde morfologie. *Spektator* 13: 88-104.

- Geeraerts, D. & S. Grondelaers (1995). Looking back at anger. Cultural traditions and metaphorical patterns. In: J. Taylor & R.E. MacLaury (red.), *Language and the construal of the world*, 153-180. Berlijn/NewYork: Mouton de Gruyter.
- Giannakidou, A. (2011). Negative and positive polarity items. In: K. von Stechow, C. Maienborn & P. Portner (red.). *Semantics. Vol. 2. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft / Handbooks of linguistics and communication science*, 1660-1712. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Gibbs Jr, R. W. (1986). Skating on thin ice: Literal meaning and understanding idioms in conversation. *Discourse processes* 9(1), 17-30.
- Gibbs Jr, R. W., N.P. Nayak & C. Cutting (1989). How to kick the bucket and not decompose: Analyzability and idiom processing. *Journal of memory and language* 28(5), 576-593.
- Glucksberg, S. (2003). The psycholinguistics of metaphor. *Trends in cognitive sciences* 7(2), 92-96.
- Hoeksema, J., & T. van der Wouden (2020). On the Dutch temporal adverbial *goed en wel*. In E. Tribushinina & M. Dingemanse (red.), *Linguistics in the Netherlands*, 37(1), 90-102.
- Hoeksema, J. (2009). The *swarm* alternation revisited. In: Erhard Hinrichs & John Nerbonne, (red.), *Theory and evidence in semantics*, 53-80. CSLI, Stanford.
- Kamp, H. & B. Partee (1995). Prototype theory and compositionality. *Cognition*, 57, 129–191.
- Lakoff, G. (1982). *Categories and cognitive models*. Trier, L.A.U.T. (paper 96).
- Lakoff, G. (2010). *Moral politics: How liberals and conservatives think*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & M. Johnson (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Moerdijk, A. & D. Geeraerts (1983). Lexicale semantiek en morfologische betekenisbeschrijving. *Nieuwe Taalgids* 76(6), 517-531.
- Moortgat, M. & H. van der Hulst (1981). Geïnterpreteerde morfologie. *Glott* 4, 179-214.
- Odijk, J., G. van Noord, P. Kleiweg & E. Tjong Kim Sang (2017). The parse and query (PaQu) application. In: J. Odijk & A. van Hessen (red.) *CLARIN in the Low Countries*, 281–297. London: Ubiquity Press.
- Peirsman, Y. & D. Geeraerts (2006). Metonymy as a prototypical category. *Cognitive linguistics* 17(3), 269-316.

- Rapp, A. M., D.T. Leube, M. Erb, W. Grodd, & T.T. Kircher (2004). Neural correlates of metaphor processing. *Cognitive Brain Research* 20(3), 395-402.
- Reddy, Michael J. (1979). The conduit metaphor: a case of frame conflict in our language about language. In A. Ortony (red.), *Metaphor and thought*, 284–324. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosch, E. (1978). Principles of categorization. In E. Rosch & B. Lloyd (red.), *Cognition and categorization*. Hillsdale N.J.: Erlbaum.
- Sweetser, E. (1990). *From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WNT = Woordenboek der Nederlandsche Taal (1882-1998), 's-Gravenhage/Leiden.
- Wouden, T. van der (2020). *All good and well*. Introducing an objection in Dutch. In E. Tribushinina & M. Dingemanse, red., *Linguistics in the Netherlands*, 37(1), 135-148.
- Zwarts, F. (1995). Nonveridical contexts . *Linguistic Analysis* 25(3-4), 286-312.